

Dorogi látkép,
1937

Esztergom,
1916

*Mosonyi család
dorogi háza,*
1937 körül

Zolnay László

BAJOR ÁGOST EMLÉKKIÁLLÍTÁSA ELÉ*

Éppen ma van 23 esztendeje, hogy a magyar képzőművészet és Esztergom városa egy jeles, jelentős művésszel, egy *pictor angelicussal*, a város egyik legtisztább emberével, szülőtte-fiával lett

szegényebb. Ma 23 esztendeje halt meg Bajor Ágost, a nemzetközi híru grafikus- és festőművész.

Nagy és gazdag hagyatékának, művészi erejének a most bemutatásra kerülő kiállítás csupán ízelítője. Alkotásának legjavát, élete legtermékenyebb korszakának csillogó alkotásait jobbra Magyarországra s a nagyvilág közelibb-távolibb múzeumai őrzik. Amit ma itt – Bajor opuszából – együtt láthatunk, mégis keresztmetszetét adja legjava termésének. Mindenennél túl szívünk nagyobbat dobban, ha metszetein a városunk számára megalkotott *Ismeretlen Esztergom* című színes tusrajzsorozatát megismerjük. Ebben a hatalmas vonulatban bepillantunk a tegnapi és tegnapelőtti Esztergom nehéz sorsú embereinek életébe, romantikusnak tűnő – valójában siralmasan szegényes – otthonaiba. De idézzük fel e nagy, tiszta mesternek azt az életútját, amelynek alkonyán ezt a – szívünknek nagyon kedves – sorozatát megalkotta. Bajor Ágost 1892-ben, szeptember 17-én, Bajor Károly képfestő mester és Schalkház Gizella fiaként született Esztergomban. Mint neve is mutatja, azoknak a derék, dolgos – bajor őseredetű – esztergomi műiparosoknak ivadéka volt, akik a XVIII. századtól fogva újra felvirágoztatták ezt a török által elnéptelentett várost. Maga atyjának mestersége – a képfestés iparművészete – alighanem ébresztője, ihletője lehetett a festéssel, a képzőművészettel való eljegyzettségének. Ifjan kibontakozó festői tehetségéhez páratlan szorgalma, dolgoossága járult. Holtáig.

– Nulla dies sine linea! – hirdette Bajor Ágost a középkor artisanjainak giottoi hitvallását. – Ne múljék el a nap a Te munkálkodásod nélkül! Középkorait Esztergomban végezte el. Utána a budapesti Képzőművészeti Főiskola festőnövendéke lett. Két – stílusára mindvégig hatásos mestere – Zemplényi Tivadar és Olgay Viktor volt. Külföldi tanulmányait, kibontakozó festői pályafutását az első világháború szakította meg. Az első világháborút, mint tüzeritst harcolta végig. Bátor katona volt ez a szelíd, jólelkű ember. Katonai érdemeiért később vitézzé avatták. Az első világháború vége, az összeomlás s a forradalmak idején szülővárosába, Esztergomba tért vissza.

1919. május 1-re Bajor Ágost tervezte meg az esztergomi ünnep emlékezetes Díszkapuját a Széchenyi térré. Ezt követően – állandó festői és rézkarcolói munkája mellett – mint civil rajztanár dolgozott az esztergomi Bencés Gimnáziumban. 1923-ban azután Budapestre költözött, műterme egyik központja lett Budapest művészeinek. Ezek között a művészbarátok között azonban nemcsak szobrászok és festők voltak. Közéjük tartozott Babits Mihály is, a költő, akinek szép rézmetszetű portréja – Bajor Ágost kis remeke – ma is az irodalomtörténet kedves, ritka emléke. Tudtommal Bajor Ágost esztergomi szálainak is része volt abban, hogy Babits Mihály megvette előhegyi kis nyaralóját. (A Babits-háznak aláírásfalán egyébként – ezen a kis magyar írói pantheon-falon – máig ott olvashatjuk a jóbarátnak, Bajor Ágostnak halványuló autogramját!)

Bajor – főként rézkarcaival, s hallatlan munkaigényes, érzékenyen megfestett portréival – egyre ismertebb művészé válik. A két világháború közötti két – relatíve békés – évtizedben Bajor Ágost végigvándorolja Európát. Itáliában – összevéve – két esztendőnyi időt tölt el. Ám nem időtöltések ezek a tanulmányutak,

* Elhangzott 1981. október 11-én az esztergomi Balassa Bálint Múzeumban rendezett Bajor Ágost emlékkiállítás megnyitójaként.

hanem a szüntelen munka s a szüntelen élménygyűjtés időszakai. Itáliai vándorlásai során főként Szicília kékegű csodavilága nyűgözi le, se szeri se száma itáliai gyönyörű kis rézkarcainak. Capriban is hosszan időzik, *Capri* című művét az olasz király veszi meg. Már a húszas években polarizálódik tematikus köre: igazi terrénját a portréban, a kis-méretű – szinte miniatűr – arcképfestésben s a lehetfinom rézkarcban találja meg.

Költői formavilága egy eszményi, *esztétikus naturalizmusban érett* egyedülállóan nemes művészetté. Költői naturalizmusa – a szép s széppé eszményített valóság – még élete végefelé festett, kissé meseszerű tájfestésében is ihletője maradt. 1923-tól a második világháborúig rendszeresen részt vett a Múcsarnok kiállításain. 1927-ben a Nemzeti Szalonban hatalmas kollektív kiállításon mutatta be alkotásai legjavát. Ekkortól már elismerés, siker övezi. Az 1920-as és 30-as években nemzetközi kiállításokon is láttatja műveit, pályáját külföldi és magyar múzeumok és képtárak vásárlásai fémjelzik.

Életére, művészi pályafutására sötét árnyékot borít a közelgő második világháború és a magyarországi fasizmus. A fasizmust, a magyar közélet s művészet fokozódó fasizálódását – mivel a humanista mentalitástól mélységesen idegen – elutasítja magától. Ennek markáns és ritka bizonyossága: a Vitézi Szék Főkapitányságának bejelenti: lemond a vitézi rangjáról.

Mint tartalékos tisztet mégis behívják, hadifestőként küldik a – számunkra oly tragikus, baljós – keleti frontra. A háború során mérhetetlenül sokat szenvedett orosz nép s a halálba kergetett magyar katonák sorsa ekkor mélységes szánalommal teli grafikák vallomására készíti.

Budai műterme a Gellérthegy oldalában – rézkarcainak nyomódúcaival együtt – Budapest ostromakor megsemmisül. A művész 1947-ben visszaköltözik szülővárosába, Esztergomba. Itt tölti élete utolsó évtizedét, idős édesanyja kedves Malonyai utcai szerény otthonában.

A halála előtti, utolsó évtizedet elsúlyosodó betegséggel – igazi művésztragédia! – állandó

látási zavarokkal küzdve, mégis állandó alkotómunkában tölti el.

Ezekben a nehéz években új erőt s ösztönzést adott Bajor Ágostnak az, hogy szülővárosa – Esztergom – Tanácsa mellé állt. 1954. augusztus 15-én Mucsi András művészettörténészünk az esztergomi Szovjet–Magyar Baráti Társaság dísztermében rendezte meg Bajor Ágost gyűjteményes kiállítását. A következő évben Esztergom Város Tanácsa megvásárolja Bajor Ágostnak – közel száz lapra rúgó – *Ismeretlen Esztergom* című most bemutatott kedves anyagát, a művész hatyúdálát. Ez a vásárlás Bajor Ágost anyagi helyzetét is stabilizálta. 1957. augusztus 15-én azután – Czuczay József vaskovács iparművész jeles alkotásaival együtt – Bajor Ágostnak ezt a hatalmas képsorát immár a Balassa Bálint Múzeumban tárhattuk először a város közönsége elé. A kiállítás megnyitására Kárpáti Aurél írot, Bajor Ágost és Babits régi barátját kértük meg. A város örökletéként az alapítás nehézségeivel küszködő Balassa Bálint Múzeumot bízta meg az *Ismeretlen Esztergom* című sorozat őrzésével és gondozásával. A művészt, ekkoriban egyre súlyosodó szembántalma már meggátolta abban, hogy a hallatlan szem-munkát igénylő karcban dolgozzék. A tus fekete foltjait, az ecset színeit azonban még élete utolsó időszakában is látván látta, s szinte holtá napjáig dolgozott. Egyik-másik kis akvarellje még ekkor is a festészet költői remeke.

Itáliai, budapesti, esztergomi miniatűr-rézkarcai, miniatűrűszerű tempera-portréit érezzük művészi pályája ormainak.

Alkotásait – szülővárosának múzeumain kívül – nemcsak Esztergom régi otthonaiban találjuk meg. Bajor Ágost műveit a Szépművészeti Múzeumtól, illetve a Magyar Nemzeti Galériától itáliai közgyűjteményekig, s a londoni Victoria and Albert Museumig a világ számos képtára őrzi. S őrizzük mi is, falainkon műveit. Szívünkben és emlékezetünkben pedig elillan, nem halványodó kedves, tiszta emberi alakját.

(Esztergom Évlapjai. Annales Strigonienses, 1981. Balassa Bálint Társaság, 101–103.)